

ANALIZA ŠOLSkih POROČIL O STANJU ŠOL V ČASU OKUPACIJE 1941–1945 NA SLOVENSKEM

THE ANALYSIS OF SCHOOL REPORTS ON THE STATE OF SCHOOLS AT THE TIME OF OCCUPATION FROM 1941 TO 1945 IN SLOVENIA

UDK: 37.091.64:373.3(497.4)"1941/1945"

Kenan Kozlica, Anja Avbelj, Nika Kocjan, Rok Kraševc, Martin Nedoh, Veronika Škofljanec Jagodic

IZVLEČEK

Članek obravnava položaj 124 šol, ki so se v času okupacije 1941–1945 na Slovenskem nahajale ob okupacijskih mejah. V članku je poleg vojnega obdobja deloma zajeto tudi obdobje pred prihodom in po odhodu okupacijskih sil. Poleg podrobne analize šolskih poslopij, šolskih okolišev, učiteljskega kadra in učencev je v članku podan še izčrpen opis tehničnih značilnosti šolskih poročil, na osnovi katerih so avtorji članka uspeli pridobiti poglobljene podatke in informacije glede obravnavanih tematik ter splošnega dogajanja v krajih, kjer so se nahajale obravnavane šole. Namen članka je podrobno predstaviti tehnične značilnosti obravnavanih šolskih poročil, učiteljski kader, učence ter dogajanje znotraj in izven šolskih poslopij v času okupacije 1941–1945 na Slovenskem.

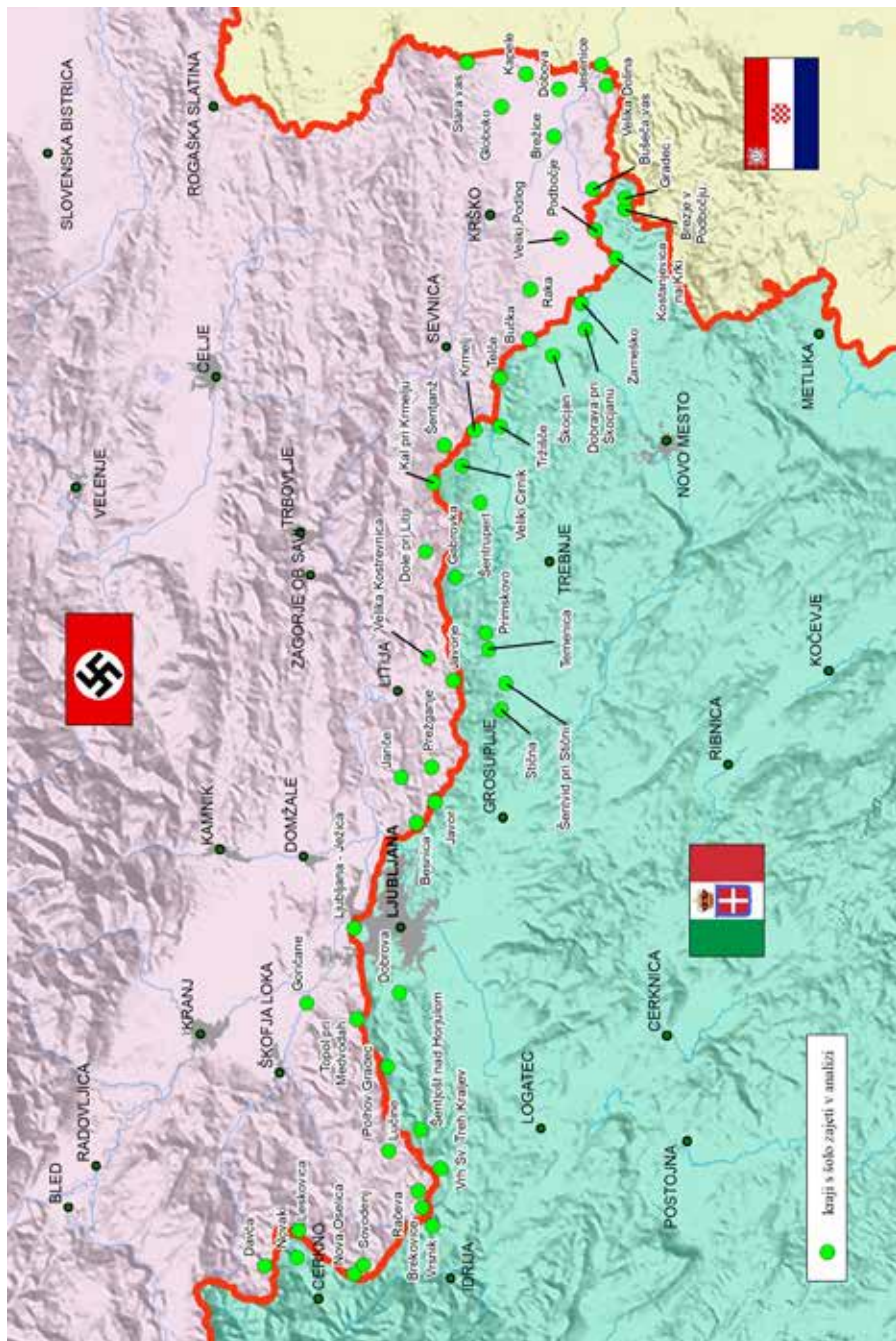
Ključne besede: šolska poročila, analiza, okupacija, šole, učenci

ABSTRACT

This article discusses the situation of 124 schools which were at the time of the occupation from 1941 to 1945 in Slovenia located on both sides of the occupied border. In addition to the discussion of the war state the article partly covers the period before the arrival of occupation forces and leaving of those. Besides the detailed analysis of school buildings, school districts, teaching staff and pupils the article contains an exhaustive description of technical characteristics of school reports,

on the basis of which the authors managed to obtain the main data and information on the discussed topics and general developments in the places where the present schools were placed. The purpose of this article is to present in detail the technical characteristics of the school reports, teaching staff, pupils and events inside and outside the school buildings during the occupation from 1941 to 1945 in Slovenia.

Keywords: school reports, analysis, occupation, schools, pupils

UVOD¹

Med drugo svetovno vojno je bilo slovensko ozemlje razdeljeno med štiri okupatorje: nemškega, italijanskega, madžarskega in hrvaškega. Kdo izmed navedenih okupatorjev bo dobil kateri kos slovenskega ozemlja, je določil Adolf Hitler sam – večinoma že 27. marca 1941, dokončno pa 3. in 12. aprila 1941. Po Hitlerjevem sklepu je Nemčija dobila vso slovensko Štajersko, severni del Dolenjske, Gorenjsko, Mežiško dolino, dravograjsko območje in severozahodni del Prekmurja. Italiji je pripadla večina Notranjske (njen zahodni del je imela že od leta 1918) in večina Dolenjske ter Ljubljana. Območje Prekmurja je pripadlo Madžarski, del občine Bregana pa Neodvisni državi Hrvaški (NDH).²

Kljub temu da noben od okupatorjev ni bil prav zadovoljen z razdelitvijo in tistim, kar je dobil, je vsak svoj del slovenskega ozemlja ogradil z državno mejo. Na novo določene okupacijske meje so močno zarezale v slovensko narodno telo, saj so pretrgale gospodarske, kulturne, človeške in druge vezi med pokrajinami.³ Tako se je v neposredni bližini okupacijskih meja nenadoma znašlo tudi 124 šol, katerih poročila so avtorji članka temeljito proučili. O dogajanju na šolah in v krajih, kjer so se šole nahajale, nam izčrpno poročajo šolska poročila, ki so jih predstavniki osnovnih šol po koncu druge svetovne vojne pošiljali kot odgovore na poizvedovanje Slovenskega šolskega muzeja o stanju šolskih poslopij in šolskih okolišev v predvojnem, vojnem in povojnem času. Šolska poročila, ki so bila deležna temeljite analize, je prijazno posredovala sodelavka Slovenskega šolskega muzeja, Marjetka Balkovec Debevec.

Metodološko temelji članek na pregledu relevantnih virov (monografije, šolska poročila), na podlagi katerih je podan natančen prikaz tehničnih značilnosti poročil (dolžina poročila, papir, na katerem so poročila napisana, tipkopis ipd.), podatkov o šolah (organizacija

¹ Članek je povzetek seminarskih nalog, katerih avtorji so navedeni na začetku tega članka: Nedoh, *Analiza tehničnih značilnosti poročil na vzorcu izbranih šol*; Škofljanec Jagodic, *Osnovne šole ob okupacijskih mejah v času druge svetovne vojne*; Avbelj, *Poročila šol o stanju med drugo svetovno vojno: učitelji*; Kraševac, *Šole ob okupatorski meji 1941–1945*; Kocjan, *Analiza poročil šol iz druge svetovne vojne*. Naloge so nastale pod mentorstvom doc. dr. Bojana Balkovca. Redakcijo članka je pripravil Kenan Kozlica.

pouka ter podatki o dogajanju znotraj in izven šolskih poslopij), učiteljskega kadra, učencev in splošnega dogajanja v krajih oziroma danih šolskih okoliših. V nadaljevanju bodo tako podrobno predstavljeni podatki, dogajanje in prebivalstvo obravnavanih krajev ter tehnične značilnosti obravnavanih poročil.

POLOŽAJ ŠOLSTVA V ČASU OKUPACIJE 1941–1945 NA SLOVENSLEM

Na področju vzgoje in izobraževanja so nemške, italijanske in madžarske okupacijske oblasti uvajale razmeroma obsežne spremembe. Nemški okupator je največji pomen pri raznarodovalnem delu pripisoval uvedbi nemškega šolstva, saj so nekateri posamezniki odkrito izjavljali, da bo z nemškim šolstvom celoten ponemčevalni projekt obstal ali propadel. Tako so se nemške oblasti strogo držale naslednjih načel: 1. v deželi morajo biti samo nemške šole, v katerih se bo poučevalo samo v nemščini, 2. v deželi ne bo niti dvojezičnega pouka niti manjšinskih šol, 3. delo nemške šole in delo nemške mladinske organizacije bosta tesno povezana in postavljena na skupne temelje, 4. šola bo središče vsega ponemčevalnega dela v šolskem okolišu.⁴ Italijanski okupator je svoj cilj italijanizacije nameraval doseči v daljšem časovnem obdobju in na manj okruten način. Tako je sprva potekalo le postopno širjenje italijanščine pri pouku,⁵ toda nekoliko pozneje so se oblasti odločile za zamenjavo slovenskih šolskih upravnikov z italijanskimi in uvedbo fakultativnega pouka v italijanščini.⁶ V Prekmurju je madžarski okupator poleg priseljencev in duhovnikov še posebej izganjal prosvetne delavce. Tako je bilo v celoti odpravljeno slovensko in uvedeno madžarsko šolstvo. Ponekod so oblasti kot pomožni jezik dopuščale uporabo prekmurskega narečja z madžarskim pravopisom.⁷

ANALIZA ŠOLSKIH POROČIL

4 Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 2, Raznarodovanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010, 348.

5 Ferenc, *Okupacijski sistemi na Slovenskem*, 18.

6 Prav tam, 75.

7 Prav tam, 18.

Analiza tehničnih značilnosti poročil na vzorcu izbranih šol

Pri analizi tehničnih značilnosti šolskih poročil so bile obravnavane zunanje značilnosti poročil. Še preden se je analiza poročil pričela, so bili za potrebe raziskovanja in preučevanja oblikovani kriteriji in kategorije. Tako so bile pri preučevanju upoštewane naslednje kategorije: dolžina poročil, papir, na katerem so poročila napisana, ter pisava (tipkopis ali ročna pisava). Poleg navedenega pa so bili kriteriji tudi prisotnost, oblika in sestava dopisne strukture, naslov, struktura samega jedra, morebitni žigi in popravki besedila ter opombe, ki so nastale naknadno.

Dolžina poročil

Dolžina poročil je zelo različna, saj lahko sega od ene napol popisane strani do 38 strani, kolikor jih denimo obsega poročilo ljubljanske Osnovne šole Valentina Vodnika.⁸ Na dolžino poročila je najbolj vplivala »količina« dogajanja, ki je prizadelo šolo in kraj v času vojne, ter gostobesednost samega avtorja besedila. Nekatera poročila so napisana v izjemno telegrafskem slogu in prinašajo potrebne podatke, vendar niso tako zgodbeno naravnana kot daljša poročila.

št. strani	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	13	38	skupaj
št. šol	12	24	35	22	11	7	4	3	2	2	2	1	1	124

Preglednica 1: Prikaz obsega poročil posameznih šol.

V tabeli je narejen prikaz obsega poročil posameznih šol. V skupno dolžino so vključeni tako dopisi kot tudi morebitna dopolnila prvotnih poročil, ki so bila v nekaterih primerih prisotna. Kot je razvidno iz tabele, je najbolj zastopana kategorija poročil s tremi stranmi, saj predstavlja več kot četrtino celotnega obravnavanega vzorca. Prav tako je potrebno izpostaviti, da je več kot 80 odstotkov poročil dolgih do pet strani ter da so poročila z desetimi ali več stranmi zastopana v petih odstotkih primerov.

Papir

Drugi element obravnavanih dokumentov, ki je bil deležen pregleda, je podlaga za pisanje, to je papir. V veliki večini primerov je papir poročil nečrtan, zgolj v štirinajstih primerih je črtan, v desetih primerih pa ima kvadratni vzorec. V primeru OŠ Drage Črnomelj je natisnjen zgolj obrazec, v katerega je avtor vnašal podatke, ki se nanašajo le na fizično opremljenost šole. Tako v tem primeru ni moč zaslediti nikakršnih podatkov, ki bi se nanašali na stanje šole v obdobju med vojno.⁹ Prav tako je zanimiv primer poročila OŠ Dobova, ki je natipkano na narobe obrnjenem obrazcu Štajerske domovinske zveze.¹⁰ Med kakovostjo oziroma strukturo brezčrtnega papirja so opazne razlike, ki vplivajo na čitljivost pisave in ohranjenost zapisa. V nekaterih primerih je papir tako tanek, da se skozenj vidi besedilo z druge strani obojestranskega poročila. V drugih primerih pa lahko domnevamo, da je »prenos« besedila posledica neustrezne hrambe v arhivski mapi.

Pisava

Pri obravnavi pisave so bila poročila razdeljena v kategoriji: tipkopis in ročno napisana poročila, nato pa so bila razdeljena še glede na barvo zapisa. Večina poročil (71) je bila napisana z roko. Tu je potrebno izpostaviti, da je berljivost večine poročil kljub velikemu številu različnih slogov pisav relativno dobra. Pri tipkopisih je mestoma prisotno pomanjkanje strešic na šumnikih, ki so jih bodisi izpustili, bodisi dopisali s črnilom, bodisi nadomestili s kakšnim drugim znakom. Črnilo na trakovih pisalnih strojev je bilo povečini črno, vendar v številnih primerih že načeto, tako da so znaki ponekod že zbledeli. Zato je bilo ugotavljanje barve črnila, še posebej tistega na tipkopisih, nekoliko težavno, saj je črni trak postopoma postajal siv, ponekod pa celo zelen. Črke, ki so bile zaradi izrabljenega traku slabo vidne, je bilo potrebno popraviti, kakor je to naredil avtor poročila OŠ Gradec pri Kostanjevici.¹¹

Spremni dopisi

9 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Drage Črnomelj.

10 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobova.

11 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gradec pri Kostanjevici.

V večini primerov poročila nimajo posebnega spremnega dopisa, temveč vsebujejo elemente dopisa v samem poročilu. Dopisi imajo klasično strukturo, kjer je v zgornjem levem kotu naveden naziv pošiljatelja, ki je ponavadi osnovna šola, pogosto pa je navedena tudi identifikacijska številka šole. Kot predmet pisanja je večinoma navedeno: »Dogodki za časa domovinske vojne za Slovenski šolski muzej«. Za navedenim predmetom je na desni strani kot naslovnik ponavadi naveden Slovenski šolski muzej v Ljubljani. Avtorji dopisov so se v strukturi besedil ponavadi sklicevali na odlok Ministrstva za prosveto,¹² ki je ukazalo pripravo poročil in njihovo pošiljanje Slovenskemu šolskemu muzeju. Ob tem velja omeniti, da niso bila vsa poročila poslana na naslov muzeja, saj jih je bilo nekaj najprej poslanih na sedež Ministrstva za prosveto, ki jih je obravnavalo v svojem sistemu vhodne pošte in nato preposlalo muzeju.

Struktura šolskih poročil

Poročila se ponavadi pričnejo tako, da je na začetku naveden naziv šole, velikokrat pa je vključena tudi njena identifikacijska številka. Na levi strani dopisa je naveden predmet zadeve, večinoma »Podatki o šoli za časa domovinske vojne«, s pripisom »za Slovenski šolski muzej«. Naslov dopisov se velikokrat pojavlja v enaki obliki in je razviden iz večine poročil. Jedra poročil so si strukturno zelo podobna, saj so avtorji večinoma sledili smernicam, ki jih je oblikovalo Ministrstvo za prosveto. Nekatera poročila vsebujejo tabele, ki so služile predvsem za prikazovanje števila učencev ali knjig. Poročila se navadno končajo s pozdravom »Smrt fašizmu – svoboda narodu« ali njegovo različico s kraticami. Na koncu dopisov je velikokrat prisoten tudi lastnoročni podpis avtorja, ki je bil ponavadi šolski upravnik ali upravnica. Poleg besedila so iz poročil razvidni še žigi šol in Slovenskega šolskega muzeja. Žigi šol se nahajajo na koncu poročil in so vijolične ali temno modre barve, mestoma tudi zelene ali rdeče barve, žigi Slovenskega šolskega muzeja pa v desnem zgornjem kotu prve strani dopisa. Na dokumentih lahko zasledimo manjše popravke in dopolnitve, med katere sodita dodajanje strešic pri šumnikih in popravljanje pravopisnih

¹² Ministrstvo za prosveto, Odlok št. 2634/1 z dne 18.2.1946.

napak. Številke na poročilih, ki so bile zapisane s črno ali rdečo barvo, so predstavljale zaporedno številko dokumenta, dodeljeno na podlagi tematike in prejetja.

Osnovne šole ob okupacijskih mejah v času druge svetovne vojne

Pri analizi šol, ki so delovale v krajih ob okupacijskih mejah, sta se kot ključna aspekta izpostavila organizacija pouka in podatki o dogajanju znotraj šolske stavbe in okoli nje. Znotraj prve skupine podatkov so nam dostopne informacije o poteku pouka, učnem jeziku in učnih gradivih. V okviru drugega sklopa pa so podatki skoncentrirani na šolo kot pomembno, večkrat tudi strateško točko v kraju. Razlike v organizaciji pouka med posameznimi okupacijskimi območji so vidne v jeziku, v katerem je potekal pouk, nastavljanju učiteljev, uporabi šolskih knjig in načinu nacionalistične agitacije. Posebnost v tej razdelitvi pa so partizanske šole, ki imajo nekatere skupne točke, ki jih ločujejo od preostalih.

Nemško okupacijsko območje

Na območju, ki je bilo priključeno k Nemčiji, je pouk v šolah potekal v nemščini, prav tako so bili nastavljeni novi učitelji.¹³ Izvedba načrtovanih ukrepov na področju šolstva je bila ponekod nepopolna, poleg tega je na določenih šolah vidno upadel obisk šolskega pouka. Za zmanjšan obisk pouka je bilo več razlogov, mednje je spadala izselitev slovenskega prebivalstva, ki so jo izvajale nemške okupacijske oblasti na območju izselitvenega pasu.¹⁴ Na kakovost in obisk pouka so vplivali tudi učni prostori, saj je v nekaterih primerih pouk potekal v zasilnih prostorih,¹⁵ šolska poslopja pa je zasedla vojska.¹⁶ Večini šol je bilo skupno predvsem to, da je bil splošni učni uspeh razmeroma slab, saj domači otroci niso

13 Seznam šol, ki so se nahajale v krajih ob nemški okupacijski meji. SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bistrica (ob Sotli); Brežice; Buče; Bušeča vas; Cirkulane; Cven; Davča; Dobova; Dobovec; Dovje; Fikšinci; Globoko; Gornja Radgona; Jarše; Javorje; Kapele; Kog; Kramarovci; OŠ Franca Rozmana Staneta, Ljubljana; OŠ Maksa Pečarja, Ljubljana; Ljutomer (deklška); Ljutomer (deška); Lučine; Olimlje; Orešje; Ormož; Podčetrtek; Prežganje; Šentjanž na Dolenjskem; Velika Dolina; Velika Kostrevnica; Veliki Podlog; Veržej; Vučja vas; Žetale; Žiri.

14 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bušeča vas; Šentjanž na Dolenjskem.

15 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šentjanž na Dolenjskem; Velika Kostrevnica; Žiri.

16 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bušeča vas; Davča; Ljutomer (deška); Javorje; Prežganje.

razumeli nemškega jezika. Poleg tega so bili šolski pripomočki zelo skromni, saj je bil poudarek večinoma na petju (nemških) pesmi in telovadbi.¹⁷ Ob prihodu nemških uradnikov so bile na vseh šolah uničene šolske in učiteljske knjižnice, nove pa so bile ustanovljene le v Vučji vasi in Žetalah.¹⁸ Prav tako so nemške okupacijske oblasti v vseh obravnavanih krajih organizirale tečaje nemškega jezika za mladino in odrasle. Nemške organizacije, kot sta denimo Hitlerjugend in Heimatbund, pa so bile poleg javnih knjižnic, prireditev ter kino predstav ustanovljene predvsem v večjih krajih in na območju, ki je bilo geografsko bliže Avstriji oziroma nemško govorečemu področju, ter tam, kjer je bilo nemško prebivalstvo naseljeno na novo.¹⁹

Italijansko okupacijsko območje

Na ozemlju, ki je bilo leta 1941 priključeno k Italiji, je šolski pouk potekal v treh različnih jezikih: v slovenščini, italijanščini in srbsčini. V večini šol je pouk potekal v slovenščini.²⁰ V italijanščini so učitelji poučevali na šoli v Črnomlju,²¹ v srbsčini pa v Marindolu.²² Na šolah so še naprej delovali učitelji, ki so svoje delo na teh mestih opravljali še v Jugoslaviji. Italijanski učitelji so bili nastavljeni zgolj za poučevanje neobvezne italijanščine. V kolikor so na šolah poučevali s starimi jugoslovanskimi knjigami, so bile v njih strani, ki jih je nova oblast videla kot sporne, iztrgane ali preplepljene s slikami, npr. Mussolinija.²³

Po koncu vojne so bile šolske in učiteljske knjižnice večinoma ohranjene, novih pa italijanske okupacijske oblasti niso ustanovljale.

17 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šentjanž na Dolenjskem; Veržej.

18 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Vučja vas; Žetale.

19 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brežice; Buče; Cirkulane; Cven; Dobova; Dobovec; Globoko; Gornja Radgona; Olimje; Orešje.

20 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brekovice; Brusnice; Dobljče; Dobrava; Dobrova pri Ljubljani; Adlešiči; Dolž; Drašiči; Fara vas; Gabrje; Gabrovka; Gradec pri Kostanjevici; Griblje; Javor; Jezica; Kostanjevica na Krki; OŠ Adolfa Jakhla, Ljubljana; Mali Slatnik; Metlika; Novo mesto; Orehovica; Podbočje; Preloka; Radenci; Rudnik, Ljubljana; Šentjernej; Škocjan; Škocjan pri Novem mestu; Stari trg ob Kolpi; Telče; Tržišče; Veliki Cirknik; Vič, Ljubljana; Vinica; Zameško; Graben, Ljubljana; Ljubljana Barje.

21 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Črnomelj.

22 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Marindol.

23 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobljče; Podbočje.

Predvsem so bile knjižnice uničene v krajih, kjer so bila uničena šolska poslopja.²⁴ V Adlešičih se je knjižnica ohranila kljub požigu šole, v bližini Ljubljane (na Ježici in v Zalogu) pa so v strahu, da bi knjige zasegli, le-te razdelili učencem, ki so jih ob koncu vojne vrnili.²⁵ Ure italijanščine v šolah niso bile obvezne. Še zlasti je bilo to opazno v Ljubljani, denimo na osnovni šoli na Viču, kjer je italijanska mladinska fašistična organizacija Gioventù Italiana del Littorio di Lubiana (GILL) dijakom nudila brezplačne obroke, v njenem okviru pa so potekali tudi telovadni in pevski nastopi, kino, obdarovanje (Befana) in počitniške kolonije.²⁶ Nekoliko več pritiska je bilo prisotnega na Dolenjskem, kjer je v Podbočju veljala prepoved slovenskih knjig, otroci pa so bili prisiljeni učitelja pozdravljati z iztegnjeno roko in se vključiti v GILL.²⁷ V Tržišču so vojaki, ki so bili nastanjeni na šoli, otroke s silo odvrčali od govorjenja v slovenščini ter jih ovirali na poti k pouku.²⁸

Madžarsko okupacijsko območje

Na madžarskem zasedbenem območju je šolski pouk potekal v madžarskem jeziku.²⁹ V nekaterih šolah so učitelji poleg madžarščine uporabljali prekmursko narečje kot pomožni jezik, ki jim je omogočal, da so učencem lažje in razumljiveje podajali učno snov.³⁰ Pri poučevanju so učitelji večinoma uporabljali čitanke, računske knjige in učbenike, ki so prinašali znanja s področij zemljepisa, zgodovine, gospodarstva, naravoslovja in verouka.

Ob prihodu madžarskih okupacijskih oblasti so bile uničene vse knjižnice. Le knjižnica v Gančanih se je ohranila, saj je bilo knjižno gradivo skrito v eni izmed hiš.³¹ Poleg uničevanja knjižnega fonda in

24 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobliče; Dolž; Drašiči; Fara vas; Gaberje; Mali Slatnik; Orehovica; Podbočje; Šentjernej; Škocjan; Telče; Vinica; Zameško.

25 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Adlešiči; Ježica; OŠ Adolfa Jakhla, Ljubljana.

26 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Griblje; Vič, Ljubljana.

27 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Podbočje.

28 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Tržišče.

29 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Cankova; Melinci; Dokležovje; Dolnja Bistrica; Gančani; Pertoča; Serdica; Trdkova; Gerlinci; Ižakovci; Grad; Bakovci.

30 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bakovci; Grad; Ižakovci; Serdica; Melinci; Cankova.

31 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gančani.

pouka v madžarskem jeziku so okupacijske oblasti želele prebivalstvo pridobiti tudi s tečajji madžarskega jezika za mladino in odrasle.³² Za mladino je bila organizirana mladinska organizacija Levente, v posameznih vaseh pa so bili organizirani mitingi, vrtci, proslave in kino predstave. Sčasoma je bila odprta tudi javna knjižnica.³³

Partizansko šolstvo

Partizansko šolstvo je bilo večinoma ustanovljeno na osvobojenem ozemlju v Beli krajini³⁴ ali v krajih, ki so bili že pred kapitulacijo Jugoslavije vključeni v Italijo.³⁵ Iz šolskega poročila za kraj Žiri je razvidno, da je partizanska šola omenjena, o njej pa izvemo le, da so se izgubili vsi dokumenti v zvezi z njo.³⁶ V vseh šolah so obstajale pionirske organizacije, v katere so bili vključeni vsi učenci. Z organizacijo prireditev in proslav so učitelji skrbeli za ohranjanje in vzbujanje domoljubnih čustev. V šolah so bile tako počaščene stoletnica rojstva Simona Gregorčiča ter obletnice oktobrske revolucije, smrti Ivana Cankarja in Franceta Prešerna, ustanovitve Rdeče armade in rojstni dan maršala Tita.³⁷ Prav tako so bile večkrat prirejene slovesnosti v čast padlim partizanom.³⁸

Šolske zgradbe

Tik pred začetkom druge svetovne vojne je pouk potekal v šolskih poslopih, v nekaterih primerih pa je bil organiziran v drugih zgradbah. Tako je pouk potekal tudi v cerkvenih in zasebnih objektih ter gasilskih domovih. Številne šole so v času vojne opravljale druge funkcije, saj so bili denimo v njih nastanjeni vojaki različnih vojska.³⁹ V nekaterih šolah so

32 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dolnja Bistrica; Gančani; Kuzma; Serdica; Trdkova; Gerlinci; Ižakovci; Grad.

33 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Grad.

34 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Črnomelj; Grabovec; Metlika.

35 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Otalež; Planina pri Cerknem; Gorje Poče; Vrsnik; Podbrdo; Podpleče; Podlanišče; Temenica.

36 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Žiri.

37 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gorje Poče.

38 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Otalež; Planina pri Cerknem.

39 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gančani; Gerlinci; Grad; Kostanjevica na Krki.

imele svoje prostore začasne vojaške bolnišnice, začasno prebivališče pa so si v njih uredili tudi nekateri civilisti in prisilni delavci. V takšnih težkih pogojih je pouk potekal skorajda nemoteno naprej. Zaradi prisotnosti vojske so bila mnoga šolska poslopja močno poškodovana, požgana ali porušena. Največ jih je uničila partizanska vojska z namenom, da v njih ne bi domobranske enote postavile svojih postojank.⁴⁰ Nemško in italijansko uničevanje šolskih zgradb pa je imelo vzrok v prisotnosti partizanov v njih.⁴¹ Po koncu vojne so na šolah potekala obnovitvena dela, saj je v večini izmed njih bilo potrebno zamenjati okna in popraviti notranjščino. Šole, ki so bile popolnoma požgane in uničene, so bile ponovno zgrajene.

Položaj učiteljev v času okupacije 1941–1945 na Slovenskem

V šolskih poročilih je moč zaslediti razmeroma dosti podatkov glede položaja učiteljskega kadra v času okupacije. Iz poročil, ki so bila ponavadi oblikovana in strukturirana v skladu z vnaprej določenimi kriteriji, je v prvem delu razvidna številčnost učiteljskega kadra na določeni šoli. V drugem delu so avtorji poročil večinoma navajali sestavo učiteljskega kadra, imena in priimke učiteljev ter opisovali njihove usode med vojno in po njej. V tem delu se mestoma omenjajo tudi učitelji, ki so bili nastavljeni s strani okupacijskih oblasti. V tretjem oziroma zadnjem delu poročil pa so predstavljeni šolski objekti ter načini poučevanja in težave, s katerimi so se srečevali učitelji pri svojem delu.

Iz poročil je moč razbrati, da je imela vsaka izmed šol šolskega upravitelja, ki je zaradi pomanjkanja pedagoških delavcev velikokrat tudi poučeval.⁴² V veliki večini primerov so upravitelji stanovali v okviru šolskega kompleksa. Prav tako je iz razpoložljivih podatkov razvidno, da so med učiteljskim kadrom prevladovalе ženske. Na šoli sta tako v povprečju istočasno delovala največ po dva učitelja moškega spola. V nekaterih poročilih lahko zasledimo, da so na šolah poučevali tudi

40 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobrova pri Ljubljani; Jarše; Kal; Kostanjevica na Krki; Mali Slatnik; Orehovica; Podbočje; Šentjanž na Dolenjskem; Šentjernej; Škocjan; Telče; Vrsnik; Zameško; Gabrovka.

41 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brusnice; Drašiči; Tržišče; Vinica.

42 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bučka; Bistrica; Dobljče.

poročeni učiteljski pari.⁴³ Najbolj pogosta kombinacija učiteljskega para sta bila šolski upravitelj in učiteljica, zakonca pa sta v večini primerov delovala na isti šoli.

Ob vzpostavitvi okupacijskih oblasti se je veliko učiteljev odločilo, da bodo s poučevanjem prenehali in odšli, nekateri pa so poučevali še naprej.⁴⁴ Učitelji, ki so se odločili za odhod, so se najpogosteje odpravili v Ljubljansko pokrajino, kjer so bili ukrepi italijanskih okupacijskih oblasti nekoliko milejši. Imetje takšnih učiteljev je okupator v največ primerih zasegel in ga dodelil v last in uporabo novim okupatorskim učiteljem. V nekaterih primerih so oblasti dovolile vojakom, da si razdelijo zaseženo imetje. Niso bili redki niti primeri, ko je bila lastnina učiteljev požgana. Prav tako je potrebno izpostaviti, da so se prebegli učitelji po koncu vojne velikokrat vrnili v kraj, ki so ga prej zapustili.⁴⁵ Učitelji so sicer najbolj simpatizirali z Osvobodilno fronto, prav tako so bili aktivni v raznih organizacijah in se skrivno ali javno borili proti okupatorju. Ravno zato so številni izmed njih pristali v zaporih, nekateri pa so bili internirani v taborišča. Samo v enem poročilu je razvidno, da so se vsi učitelji pridružili domobranskim enotam.⁴⁶

Med vojno so se učitelji na šolah pogosto menjavali, saj so jih velikokrat premeščale oblasti, včasih pa so za premestitev zaprosili sami. Zaradi pomanjkanja pedagogov je veliko učiteljev začelo poučevati že, ko so bili samo pripravniki ali takoj po opravljenih učiteljskih tečajih. Poleg učiteljskega kadra je močno primanjkovalo tudi učnega gradiva. V takšnih primerih so učitelji morali biti inovativni in prilagoditi pouk danim razmeram, saj so mnogokrat imeli na voljo samo en učbenik, iz katerega so brali vsi učenci. Najpogosteje so učitelji s telovadbo in petjem poskušali organizirati karseda kvaliteten in koristen pouk.⁴⁷

43 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Buče; Bušeča vas; Cankova; Dokležovje; Pertoča.

44 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bušeča vas.

45 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ljutomer (dekliška šola); Vinica.

46 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šmihel pri Novem mestu.

47 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šentjanž na Dolenjskem; Veržej; Žiri.

V poročilih je presenetljivo veliko napisanega o usodah učiteljev. Tako lahko zasledimo, kakšna dela so opravljali, če so izgubili službo, in informacije glede njihovih družin, zakoncev ali politične usmeritve. Sicer je bolj malo napisanega o njihovem zasebnem življenju, večkrat se omenja le zakonski stan. Tako je samo v enem poročilu omenjeno, da je bil učitelj pijanec in je bil zato pouk slab.⁴⁸ Pogosto je v poročilih omenjen odnos učiteljev do otrok in vaščanov ter njihova priljubljenost. Slovenski učitelji so prikazani kot ljubeči in prijazni, okupatorski pa so na takšen način največkrat opisani samo na začetku svoje službe. Okupatorski učitelji so poskušali na prijazen način otrokom in ostalim prebivalcem predajati okupatorjevo sporočilo in jih tako integrirati v novo kulturo. Toda kasneje so postajali vedno bolj hladni in so se jih ljudje raje izogibali.⁴⁹

Avtorji šolskih poročil so za pedagoge večinoma uporabljali besedo »učna moč«, v poročilih ljubljanskih šol pa so jih imenovali »učitelji«. Poleg učiteljev se ponekod omenjajo tudi vzgojiteljice, ki so skrbele za majhne in predšolske otroke, pripravnice, župniki, kateheti in v enem primeru redovnice, ki so poučevale na šolah.⁵⁰ V primerjavi z drugimi kraji po Sloveniji je bilo na šolah v Ljubljani precej več učiteljev. Tako je bilo denimo največ učiteljev na šoli na Viču (26).⁵¹ Najverjetneje je bila številčnost učiteljskega kadra odvisna od naklonjenosti oblasti in števila vpisanih otrok.

Položaj učencev v času okupacije 1941–1945 na Slovenskem

V šolskih poročilih je razmeroma dobro obravnavan položaj učencev in mladine v vojnem obdobju. Tako iz zapisov lahko razberemo usodo ter aktivnosti učencev in mladine v določenem kraju oziroma šolskem okolišu. Poleg tega je v poročilih dodobra orisan odnos okupacijskih oblasti do učencev in mladine. Poročila mestoma vsebujejo tudi

48 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Fikšinci.

49 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Globoko.

50 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šmihel pri Novem mestu.

51 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Vič, Ljubljana.

informacije, ki razkrivajo težave z učenci in razloge za njihovo odsotnost od pouka.

V poročilih lahko sprva zasledimo podatke, ki nam pričajo o tem, kako je okupator preseljeval otroke. Če preseljevanj otrok na določeni šoli ali kraju ni bilo, so učitelji v rubriki v poročilu naredili zgolj črtico ali prečrtano ničlo. Iz podatkov je tako razvidno, da v 61 šolskih okoliših okupatorji otrok niso preseljevali. Večina učiteljev je tako zapisala, da »iz šolskega okoliša ni bil preseljen noben otrok«. ⁵² V ostalih poročilih pa je bilo denimo zapisano naslednje: »Sovražnik je preselil tri otroke od katerih so se vsi trije vrnili.« ⁵³ Seveda pa so bili tudi primeri, ko so se vrnili le nekateri: »Po uradni statistiki je bilo 473 otrok izseljenih v Šlezijo, 22 otrok se ni vrnilo – so umrli v taboriščih.« ⁵⁴ Toda taki primeri niso pogosti, saj so se večinoma vsi otroci vrnili.

Glede na pridobljene podatke je številu preseljenih otrok sledilo število otrok, ki jih je okupator ubil. Če noben otrok ni bil ubit, so učitelji v rubriki ponavadi naredili črto. Iz podatkov je razvidno, da v večini šolskih okolišev okupator otrokom ni prizadejal smrtnih ran. Večina jih je umrla posredno v času bombardiranja. Tako je kar nekaj opisov podobnih temu: »Od sovražnika je bil ubit en fant. Zadel ga je nemška granata in mu odtrgala obe nogi.« ⁵⁵

Podatkom o pobitih otrocih sledijo podatki o tem, kako so okupacijske oblasti ravnale z mladino, ki je ostala v domačem kraju. Iz večine poročil je moč razbrati, da so oblasti z mladino vsaj sprva postopale prijazno, saj so si jo želele pridobiti na svojo stran. Tako je oblast otroke obdarovala, predvsem z obutvijo in oblekami. ⁵⁶ Kjer lep pristop ni uspel, so oblasti pristopile k mladini s silo ter ji vsiljevale dejavnosti in vpis v mladinske organizacije (Hitlerjugend, GILL, Levente). V enem izmed poročil lahko zasledimo naslednje: »Starši so s strahom gledali na svoje

52 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šmihel pri Novem mestu.

53 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Cven.

54 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobova.

55 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Cankova.

56 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Polhov Gradec.

otroke, ki so se jim vedno bolj odtujevali, kajti voditelji teh organizacij so jih zbirali dnevno v popoldanskih urah okrog sebe, rajali z njimi, delali izlete, telovadili in peli, da se je nemška pesem razlegala daleč na okrog.»⁵⁷

Obisk pri pouku je bil razmeroma slab, saj je denimo približno 30 šol poročalo in negodovalo nad slabim obiskom. Dober ali normalen obisk je imelo 27 šol. Šolarji so pouk pogosto obiskovali zaradi strahu pred izselitvijo ali pa zaradi denarne kazni, ki bi morebiti lahko doletela starše učencev. V večini poročil je bilo zapisano: »Šolski obisk je bil zaradi silnega pritiska in kazni zelo dober.«⁵⁸ Oziroma so poročali takole: »Šolski obisk je bil dober, kajti uvedena je bila denarna kazen za malomarneže.«⁵⁹ Toda avtorji poročil so redko navajali razloge, ki bi botrovali slabemu obisku. Zanimiv je tudi zapis: »Obisk pouka je slab od padca Stalingrada pa se je še poslabšal.«⁶⁰

Če pogledamo poročila šol kot celoto, lahko ugotovimo, da okupator otrok neposredno ni pobijal. Izseljevanje je bilo zabeleženo v polovici dokumentov, večina jih prav tako navaja, da so se skoraj vsi prisilni izseljenci vrnili. Hkrati bi lahko povedali, da so okupacijske oblasti v mnogočem spremenile vsakdan številnih učencev, saj so se kar naenkrat morali učiti tujega jezika, udeleževati različnih mladinskih organizacij in predstav. V večini primerov je okupator z otroki vsaj sprva postopal prijazno in kasneje, če otroci niso bili poslušni, uporabil silo. Razloga za tako slab obisk pouka in učni uspeh sta najverjetneje bila pogosto neznanje okupatorjevega jezika ter prisilno potujčevanje (učenje navad, kulture) in s tem povezan odpor učencev do okupatorskih učiteljev. Vzrok dobrega obiska je bila ponavadi grožnja z denarno kaznijo ali izselitvijo. Sicer iz virov ni razvidno, kaj bi bil poglobitveni razlog padca števila učencev v letih 1941–1945. Najverjetneje sta bila razloga za manjši vpis predvsem pomoč doma in revščina. Slednja predvsem v obliki pomanjkanja oblek in slabe obutve.

57 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Maks Pečar, Ljubljana.

58 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ižakovci.

59 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Grad.

60 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Žetale.

Vsebinska analiza šolskih poročil

Pri vsebinski analizi šolskih poročil je bilo zajeto splošno dogajanje v kraju oziroma danem šolskem okolišu. Tako je bilo podrobneje analizirano dogajanje v določenem kraju – kdo je bil okupator, kaj se je zgodilo s prebivalci kraja, kako je okupator potujčeval tamkajšnje prebivalstvo ter kdaj in na kakšen način je okupator odšel.

Prva značilnost, ki je pri analizi poročil izstopala, je bilo preseljevanje domačega prebivalstva. Tega ukrepa se je redno posluževal nemški okupator, medtem ko se je italijanski bolj osredotočil na internacijo prebivalstva.⁶¹ Za razliko od nemškega in italijanskega okupatorja je bilo za madžarskega okupatorja značilno, da prebivalstva ni niti izseljeval niti interniral, vendar je zato izvajal strogo potujčevanje. Če so se nemške okupacijske oblasti odločile za izseljevanje prebivalstva, je bilo le-to večinoma preseljeno v Šlezijo, določen del pa je bil odpeljan v taborišča. Bolj redko je bilo prebivalstvo odpeljana v Srbijo ali Hrvaško, kjer je bilo ponavadi prepuščeno samo sebi.⁶² Na izpraznjenih območjih je nemški okupator naseljeval družine Kočvarjev,⁶³ nekoliko manj pa Besarabcev.⁶⁴ S takšnimi ukrepi so oblasti nameravale okupirani kraj čim hitreje asimilirati v nemško družbo, saj bi nemški priseljenci postopoma širili in uvajali nemški jezik in kulturo.

Italijanski in madžarski okupator v primerjavi z nemškim na zasedenih ozemljih nista naseljevala svojega prebivalstva. Toda za vse tri je bilo značilno to, da so razmeroma pogosto izvajali teror nad prebivalstvom, kradli dobrine, razbijali in uničevali hiše ter si prisvajali živino.⁶⁵ Poleg navedenega je bilo vsem trem skupno tudi to, da so izvajali potujčevanje mladine in ostalega prebivalstva. Nemški okupator je potujčevanje

61 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Adlešiči; Črnomelj; Dobljče; Dobrova pri Ljubljani; Drašiči; Fara; Gabrovka; Kostel; Kuželj; Mali Slatnik; Metlika; Novo mesto; Podzemelj; Polhov Gradec; Stari trg ob Kolpi; Šentjernej.

62 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brežice; Buče; Dobova; Globoko; Kapele; Kog; Veliki Podlog.

63 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bistrica; Bizeljsko; Bučka; Bušeča vas; Dobova; Kog.

64 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bistrica; Bizeljsko.

65 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobova; Orešje; Podbočje; Vučja vas; Dolž; Drašiči; Grabovec; Gradec pri Kostanjevici; Ježica; Kal; Šentjernej.

izvajal s pomočjo organizacije Hitlerjugend, kamor je bila vključena skorajda vsa mladina iz določenega kraja. Hitlerjugend je v sodelovanju z oblastmi predvajal nemške filme ter prirejal zabavne in športne dogodke.⁶⁶ Italijanski okupator je mladino poskušal potujčiti s pomočjo mladinske fašistične organizacije, ki je nosila naziv GILL. Toda mladina se organizaciji ni rada pridruževala, ponekod pa je bila v to prisiljena. Prav tako je bila mladina prisiljena v rabo in učenje italijanščine, saj so italijanske okupacijske oblasti v nekaterih primerih grozile staršem, če otroci niso govorili italijansko ali prihajali v šolo.⁶⁷ Poleg organizacije Hitlerjugend in GILL je bila ustanovljena še madžarska mladinska organizacija Levente, ki je izvajala podobne ukrepe in aktivnosti kot prvi dve.⁶⁸ Potujčevanje odraslega prebivalstva so nemške in madžarske okupacijske oblasti izvajale z ustanovitvijo posebnih jezikovnih tečajev. Uporaba slovenskega jezika je bila najbolj omejena pod madžarskimi okupacijskimi oblastmi, saj je bil ponavadi kaznovan vsakdo, ki je govoril slovensko ali ni znal madžarsko.⁶⁹ Podobne ukrepe je izvajal tudi nemški okupator.⁷⁰

Iz večine šolskih poročil je razvidno, da je prebivalstvo simpatiziralo z Osvobodilno fronto in narodnoosvobodilnim gibanjem. Našli pa so se tudi primeri, ko so domačini sodelovali z okupatorjem in se včlanili med domobrance ali belogardiste.⁷¹ Prebivalstvo, ki je bilo naklonjeno OF in narodnoosvobodilnemu gibanju, je partizanom pomagalo s hrano, obleko, vzdrževanjem toka informacij, nudenjem zatočišča in zdravstveno oskrbo. Nemški okupator je bil vedno na preži za partizansko vojsko, simpatizerje pa je lovil in mučil, da bi pridobil kakšne informacije.⁷² Tudi italijanski okupator se je trudil, da bi izsledil

66 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brežice; Buče; Cirkulane; Cven; Dobova; Dobovec; Globoko; Gornja Radgona; Olimje; Orešje.

67 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brusnice; Dolž; Griblje; Polhov Gradec.

68 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bakovci; Gančani; Gerlinci; Ižakovci.

69 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gederovci.

70 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kog.

71 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šmihel pri Novem mestu.

72 SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ljutomer (dekliška).

partizansko vojsko, zato se je odvijalo kar nekaj bojev.⁷³ Italijanski okupator se je iz zasedenih območij dokončno umaknil ob kapitulaciji leta 1943, nemški in madžarski okupator pa leta 1945.

ZAKLJUČEK

Če se na koncu povrnemo k obravnavanim tematikam, lahko ugotovimo, da je s pomočjo šolskih poročil mogoče v določeni meri rekonstruirati dogajanje, ki se je odvijalo v določenem kraju ali šolskem okolišu v času okupacije 1941–1945 na Slovenskem. Iz nekaterih poročil lahko bralec pridobi neprimerno več podatkov kot iz drugih, saj je na vsebino in obseg besedila vplivalo več dejavnikov. Pri temeljitejši obravnavi poročil je vsekakor priporočljivo določiti kategorije in kriterije, na osnovi katerih se lahko razčleni vsebina besedila ter morebiti lažje pridobi iskane podatke in informacije. Po opravljeni analizi dokumentov smo ugotovili, da poročila nudijo izvrsten vpogled v dogajanja znotraj oziroma izven šolskega okoliša ter kraja, v katerem se je šola nahajala. Zaključek, ki ga lahko še potegnemo ob pregledovanju obravnavanih poročil, je, da so poročila odsev razmer, v katerih so posamezne šole delovale v času njihovega nastanka.

VIRI IN LITERATURA

Viri

Slovenski šolski muzej (SŠM), Dokumentacijska zbirka, Poročila o stanju šol v času okupacije 1941–1945 na Slovenskem.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Adlešiči, Adlešiči.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Adolf Jakhel Ljubljana, Ljubljana.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bakovci, Bakovci.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Besnica, Besnica.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bistrica, Bistrica.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bizeljsko, Bizeljsko.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brekovice, Brekovice.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brezje, Brezje.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brežice, Brežice.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Brusnice, Brusnice.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Buče, Buče.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bučka, Bučka.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Bušeča vas, Bušeča vas.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Cankova, Cankova.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Cirkulane, Cirkulane.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Cven, Cven.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Črnomelj, Črnomelj.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Davča, Davča.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobljče, Dobljče.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobova, Dobova.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobovec, Dobovec.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobrava, Dobrava.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dobrova pri Ljubljani, Dobrova pri Ljubljani.

SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dokležovje, Dokležovje.

- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dole pri Litiji, Dole pri Litiji.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dolnja Bistrica, Dolnja Bistrica.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dolž, Dolž.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Dovje, Dovje.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Drage Črnomelj, Črnomelj.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Drašiči, Drašiči.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Fara vas, Fara vas.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Fikšinci, Fikšinci.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Franc Rozman Stane Ljubljana, Ljubljana.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gabrje, Gabrje.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gabrovec, Gabrovec.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gabrovka, Gabrovka.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gančani, Gančani.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gederovci, Gederovci.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gerlinci, Gerlinci.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Globoko, Globoko.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gorje Poče, Gorje Poče.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gornja Radgona, Gornja Radgona.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gornji Slaveči, Gornji Slaveči.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Govejk, Govejk.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gozd Martuljk, Gozd Martuljk.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Graben Ljubljana, Ljubljana.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Grabrovec, Grabrovec.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Grad, Grad.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gradec pri Kostanjevici, Gradec pri Kostanjevici.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Griblje, Griblje.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Gruškovje, Gruškovje.

- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ižakovci, Ižakovci.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Janče, Janče.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Jarše, Jarše.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Javor, Javor.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Javorje Litija, Litija.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ježica, Ježica.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Jože Moškrič Ljubljana, Ljubljana.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kal, Kal.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kapele, Kapele.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kog, Kog.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kostanjevica na Krki, Kostanjevica na Krki.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kostel, Kostel.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kramarovci, Kramarovci.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Krmelj, Krmelj.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kuzma, Kuzma.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Kuželj, Kuželj.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Laze, Laze.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Leskovic, Leskovic.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ljubljana Barje, Ljubljana Barje.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ljutomer (dekliška), Ljutomer.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ljutomer (deška), Ljutomer.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Lučine, Lučine.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Maks Pečar Ljubljana, Ljubljana.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Mali Slatnik, Mali Slatnik.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Marindol, Marindol.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Melinci, Melinci.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Metlika, Metlika.

- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Novo mesto, Novo mesto.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Olimje, Olimje.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Orehovica, Orehovica.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Orešje, Orešje.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Ormož, Ormož.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Osilnica, Osilnica.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Otalež, Otalež.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Pertoča, Pertoča.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Planina pri Cerknem, Planina pri Cerknem.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Podbočje, Podbočje.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Podbrdo, Podbrdo.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Podčetrtek, Podčetrtek.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Podgrad, Podgrad.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Podlanišče, Podlanišče.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Podpleče, Podpleče.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Podzemelj, Podzemelj.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Polhov Gradec, Polhov Gradec.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Preloka, Preloka.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Prežganje, Prežganje.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Primskovo Litija, Litija.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Radenci, Radenci.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Rudnik Ljubljana, Ljubljana.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Serdica, Serdica.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Stari trg ob Kolpi, Stari trg ob Kolpi.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šentjanž na Dolenjskem, Šentjanž na Dolenjskem.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šentjernej, Šentjernej.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šentvid Ljubljana, Ljubljana.

- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Škocjan Šentjernej, Šentjernej.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Šmihel pri Novem mestu, Novo mesto.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Telče, Telče.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Temenica, Temenica.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Trdkova, Trdkova.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Tržišče, Tržišče.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Valentin Vodnik Ljubljana, Ljubljana.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Veliki Cirknik, Veliki Cirknik.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Velika Dolina, Velika Dolina.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Velika Kostrevnica, Velika Kostrevnica.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Veliki Podlog, Veliki Podlog.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Veržej, Veržej.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Vič Ljubljana, Ljubljana.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Vinica, Vinica.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Vrsnik, Vrsnik.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Vučja vas, Vučja vas.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Zameško, Zameško.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Žetale, Žetale.
- SŠM, Dokumentacijska zbirka, Mapa šole Žiri, Žiri.

Literatura

- Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi na Slovenskem. 1941–1945*. Ljubljana: Modrijan, 1997.
- Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 1, Razkosanje in aneksionizem*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2006.
- Ferenc, Tone. *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 2, Raznarodovanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010.

POVZETEK

V članku je podrobneje obravnavan položaj 124 šol, ki so se v času okupacije 1941–1945 na Slovenskem nahajale ob okupacijskih mejah. Poleg vojnega obdobja je v članku mestoma zajeto tudi obdobje pred prihodom in po odhodu okupacijskih sil. Članek podrobneje obravnava tedanja šolska poslopja, šolske okoliše, učiteljski kader, učence in tehnične značilnosti šolskih poročil. Avtorji so na osnovi teh poročil uspeli pridobiti pogloblitve podatke in informacije glede obravnavanih tematik ter splošnega dogajanja v krajih, kjer so se nahajale obravnavane šole. Iz šolskih poročil lahko bralec pridobi različen obseg podatkov, saj je na vsebino le-teh vplivalo več različnih dejavnikov. Toda vseeno poročila predstavljajo izvrsten vir, iz katerega je moč pridobiti dosti informacij glede samih šol in krajev, v katerih so se obravnavane šole nahajale. Avtorji članka so tako na podlagi šolskih poročil podrobno predstavili tehnične značilnosti in sestavo poročil, učiteljski kader, učence ter splošno dogajanje znotraj in izven šolskih poslopij v času okupacije 1941–1945 na Slovenskem.